

Ivo Panchев

(Institute for Bulgarian Language Prof. Lyubomir Andreychin, Bulgarian Academy of Sciences)

Some Usages of an Obscene Term for a Male Reproductive Organ in Bulgarian and Russian

Abstract: The article studies the usage of the coinciding obscene terms for penis in Bulgarian and Russian – the word *xyŭ* [huj]. Certain Bulgarian and Russian expressions are interpreted and some translation suggestions are given. The stress is put upon the necessity for a linguo-cultural analysis of obscene vocabulary as an active and widely-used part of spoken Bulgarian and Russian.

Key words: obscene lexis, huj, Slavic linguo-cultural specifics.

Иво Панчев

(Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН)

Някои употреби на нецензурното название на мъжкия полов орган в българския и в руския език

Нецензурната лексика не е точно онази част от езиковото богатство, която ни се иска да запазим и поставим в светлината на прожекторите, но поради широката си употреба, тя заслужава да бъде обект на лингвистичен и културологичен интерес. В българската лингвистика има трудове, в които е разгледана и „тъмната“ страна на езика, като например клетвите в книгата на Л. Крумова-Цветкова за българските благословии, пожелания и клетви (вж. Крумова-Цветкова 2012). Клетвите обаче не са единственото тъмно петно в езика – далеч по-лоша слава имат псувните, заредени с взривоопасна нецензурна лексика. Псувните, а и нецензурната лексика сама по себе си, от векове е важна част от речта на хората. При това „честта“ да използват по виртуозен начин неприличните думички си оспорват като цяло най-вече славяните, като има определени разлики в „акцентите“ при различните групи славяни. Езиковедите постепенно преодоляват свенливостта си и разкриват във все по-голяма степен механизмите на поразяване и функциониране на нецензурната лексика и междуезиковите и межкултурни различия в употребата ѝ.

Сред нецензурните думи особено място заемат тези, които назовават човешките гениталии. Авторът на речник за руската нецензурна лексика А. Плутцер-Сарно пише, че „хуят (подчертаното – мое) е най-важният обект в живота на човека, като се започне от най-ранното детство, а също така и в историята на човешките взаимоотношения,

културата, науката, изкуството и философията. Съответно, той е и най-важната дума в езика, (дори ако реално тази дума не се произнася)¹. (Плуцер-Сарно 2005,16). Не споделям тази категоричност при определяне на ролята на *хуй* в езика и културата, дори поради факта, че твърде категорично се отдава предпочитание на мъжкото начало. Както обаче посочих и по-горе, смятам, че изследването на подобна лексика е оправдано и затова в настоящата статия ще обърна внимание на някои употреби на думата *хуй* в българския и в руския език, ще коментирам особености на превода, като придружа това с интерпретации в лингвокултурен план.

Интересът на автора към употребата на този деликатен тип лексика е провокиран от попадането му в чуждоезична (рускоезична) среда. В подкрепа на твърдението, че за чужденеца е неминуем сблъсъкът с „особената“ лексика, ще цитирам следното: „Особени трудности, своего рода „културен шок“ изпитва и все по-нарастващата маса от студенти, учени, политици, предприемачи и други чуждестранни гости, които попадат в Русия: като чуват нецензурното руско слово буквално на всяка крачка, те не могат да получат квалифицираната му дешифровка дори и от руските си приятели“ (Мокиенко 1994, 58). Сравнително скоро от общия поток на речта изпъква (и за това не е нужно да се търси помощ от руските приятели) трибуквената нецензурна номинация на мъжкия полов орган, като изобилието на съчетания с участието на тази дума е повод да се съпостави езиковата ситуация в българския и руския език.

Темата е широка и трябва да се направят някои ограничаващи уговорки. В настоящия материал не се разглежда въпросът защо в българския език има две почти равнопоставени нецензурни думи (*кур* и *хуй*), а в руския – една (*хер* е евфемизъм, който впоследствие добива нов статут на нецензурност¹). За целите на съпоставката е избрана битоващата на почти равни начала в българския и в руския език дума *хуй*. Не се разглежда социалното, възрастовото и гендерното групиране при използването на подобен род лексика, не се привеждат подробните варианти на превод на една или друга нецензурна фраза от български на руски. Подобна задача би могла да бъде решена чрез привличането на материал от интернет форуми, а също така и на анкетен материал. За момента за настоящия материал не се прибегва до активно търсене в съществуващите архиви и корпуси (разбира се, направени са отделни справки), а се разчита на общодостъпния език на улицата, в обществения транспорт, навсякъде, където хората общуват неформално.

При употребата на *хуй* най-общо може да се разграничат два случая: неинвективен и инвективен. В двата случая, и в двата езика, употребата е най-вече в устната реч, в

¹ Интересен в лингвокултурен и психолингвистичен аспект е въпросът за табуирането на думата *хуй* и замяната ѝ с евфемизми като *хер* в руския език. Във всички езици вулгарната лексика се табуира и навлизат евфемизми, които на свой ред с течение на времето стават недопустими в общоприетия дискурс. В руския език евфемизми, подобно на посочения по-горе *хер* са изрази като *е-мое*, *елки-палки*, *бляха-муха*, думи, близки фонетично до „забранените“ от рода на *ипать*, и др. (за табуираната вулгарна руска лексика вж. Голев 2005). Ако сравним речевото поведение на носителите българския и на руския език, ще открием по-силната склонност на вторите да използват евфемизми в речта, подчинявайки се на табуто върху нецензурната лексика.

неформална обстановка. При неинвективната употреба има и допълнително условие – комуникиращите да имат близко познатство и да са в равноправни отношения.

На базата на лични наблюдения и авторова интуиция мога да посоча следните употреби на *хуй* в българския и руския език.

Хуят като единица за място/разстояние в българския. *Един хуй място*. Назовава се пренебрежимо малко, от гледна точка на говорещия, разстояние или място.

Хуят като название на лице от мъжки пол. *Бай Хуй. Хуй такъв!* Изразява се пренебрежение, негативно отношение към адресата.

Хуят като място, на което се изпраща адресатът. *Да те кача/повозя на хуя си*. Изразява се превъзходство спрямо адресата. В руския език е силно разпространено сходното (доколкото се бори с място, на което се изпраща адресатът) *Пошел/иди нахуй*. То обаче се тълкува по-различно, като указване от страна на говорещия за неуместността на молбата, искането, предложението или претенциите на адресата. Говорещият не само изразява несъгласие и/или пренебрежение, но и нарушава грубо личното пространство на адресата на посланието. Изразът е претърпял десемантизация – основна част от смисъла (наказание чрез сексуално насилие) е загубила позицията си за сметка на частта, изразяваща несъгласие, игнориране, омаловажаване на някого. Ако потърсим еквивалентен български превод на *иди нахуй*, може да посочим българските изрази *майната ти* или по-агресивните *начукай си го/да ти го начукам*, като и в двата случая отсъства названието на мъжкия полов орган, но езиковата репрезентация на ситуацията е адекватна: ‘говорещият отхвърля като недопустимо някакво мнение/действие на адресата’.

Хуят като неадекватен инструмент/начин за направа на нещо. *С хуя си ли го направи?* Говорещият изразява неодобрение за неумело, лошо свършена работа. Неадекватност в реакцията може да се изрази с експресивното *А той си пита хуя!* Така се оценява поведението на лице, което не е проявило нужното старание, не е довело работата си докрай.

Хуят като неоснователна причина. *За чий хуй ти е да ходиш там?* Говорещият подчертава оценката си за неуместното поведение на адресата. Ако погледнем към преводното решение за руски, можем да посочим аналогичното *А нахуя тебе туда ездить?* Лексемата *хуй* в руския език се използва с голяма честотност в изрази от типа *нахуя делать что-н*, т.е. защо излишно, без добре обоснована причина се предприема някакво действие.

Хуят като оценка за маловажност. *Боли ме хуят*. Говорещият демонстрира незаинтересоваността си към информация, съобщена му от адресата. В руския език намираме аналогичното *А мне похуй*.

Лично наблюдение, което на този етап не мога да подкрепя с достатъчен езиков и статистически материал, е, че лексемата *хуй* (и *кур*) има по-слаба честотност в речта на българите, сравнено с *хуй* в руската реч. Експресивната лексика, изградена около лексемата *хуй* в руския език, е многобройна и активна. *Хуй* дава словообразователна основа за думи като *охуеть* – ‘да изпитам силно чувство, удивление’ *охуенный* –

‘удивителен, потресаващ’ и много други (вж. речниковите статии в Плущер-Сарно 2005). От гледна точка на спецификата на превода, експресията на подобни руски думи се предава на български с друг „любим“ на славяните (особено южните) нецензурен похват – посегателството към майката. Например възможен български еквивалент на руското *охуеть* е *майката си трака, майката си ебало*, а за *охуенный* може да се използва *еби му майката/ба си майката*².

От древността актът за продължаване на рода е сакрализиран. Многобройни са артефактите, достигнали до наши дни, от които личи, че оплодотворяващото мъжко начало е било обект на култ. Затова е интересен въпросът за десакрализацията на мъжкия полов орган в българския и руския език. Тя е част от десакрализацията на половия акт и е съпроводена с десемантизация на значението на лексемата *хуй* като инструмент на акта (и на самия акт), представен от широк кръг лексеми, сред които и производните от *еба* (р. *ебать*) и др. В двата езика се оформя посоката на омаловажаване на половия акт за сметка на акта на доминация. Говорещият заявява, че доминира над адресата или трето лице/предмет/явление и същевременно изразява пренебрежението си (произтичащо от имплицитно заявеното превъзходство) към тях. Тук може да разширим описанието на ситуацията на употреба на нецензурни думи, като добавим към доминацията и стремежа за притежание: сквернословейки по адрес на някого, говорещият го включва в интимния кръг на притежанията си, на нещата, които има (любопитно е, че на руски език *иметь* означава и ‘да обладай’).

Дали десакрализацията и последващото заклеймяване на оплождащото начало като низко, пошло има единствено християнски корен е спорно, но християнството определено има заслуга за отхвърлянето на старите култове. Известна „реабилитация“ половият акт и съпътстващата го нецензурна лексика намира в епохата на Ренесанса, когато се възражда интересът към древността в многобройните ѝ аспекти. Важна част от контракултурата на официалната християнска култура през Средновековието е карнавалът. Неделима част от карнавала е и сквернословие: нецензурната лексика възвръща „загубените“ си позиции като част от всеобщото разкрепостяване на нравите. Карнавалът обаче е строго ограничен във времето, а основната част от живота преминава в общоприетите рамки на християнския морал. Резултат от наложените ограничения са явления като табуирането и евфемизацията на нецензурната лексика, които са актуални и днес.

Карнавалната култура има свои изследователи-класици. Един от тях е културологът М. Бахтин, който акцентува върху неспирното преобръщане на високо и ниско в народната култура. До този извод той достига, изследвайки творчеството на Рабле и карнавалната

² Свежи и добре структурирани тълкувания на словосъчетанията с посегателство към майката в българския език можем да намерим в материала „Майката си е е*ало!“, достъпен на адрес <http://div.bg/%D0%97%D0%B0%D0%B1%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE/%D0%9C%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D1%81%D0%B8-%D0%B5-%D0%B5-%D0%B0%D0%BB%D0%BE-.1.a.c.98422.i.204575.html>

култура през Ренесанса като цяло: „В конкретно телесен аспект, който никъде не е точно разграничен от космическия, горе – това е лицето (главата), долу – това са **репродуктивните органи** (подчертаното – от мен), коремът и задникът. С тези абсолютни топографически значения на горе и долу работи гротескният реализъм, в това число и средновековната пародия. Принизяването тук (в контекста на народната култура – И.П.) означава приземяване, приобщаване към земята като поглъщащо и едновременно раждащо начало: чрез принизяване едновременно погребват и посяват – умъртвяват, за да се роди отново по-добре и повече“ (Бахтин 1990, 28). В контекста на тази теория *хуят* заема ако не достойно, то поне съвсем оправдано място в лингвокултурата. Ако хората активно ползват в речта си трибуквената нецензурна дума, то освен че демонстрират пропуск във възпитанието си при неправилно избран дискурс, те също така се приобщават (макар и неосъзнато) към древните извори на традиционната народна култура и карнавалното преобръщане на света.

Ако погледнем в по-широк план към феномена на нецензурната лексика, не е трудно да забележим, че тя се използва интензивно в устната реч сред различни възрастови и социални групи както в българската, така и в руската лингвокултура. Станалата крилата в руското общество фраза „Ние не използваме мръсни думи, ние разговаряме с тях“³ добре описва езиковата ситуация и в двете славянски общества.

Мръсните думи и в частност названията на мъжкия полов орган изпълняват важната роля на отдушник, преливник на събраната отрицателна енергия (Кочева 2008). Друга роля на сквернословие е участието му в обособяването на отделни социални групи: в руския език има израз като *материться по-интеллигентски*, б. *да псуваш като интеллигент*. Освен това мръсните думи са част от инициацията на всеки подрастващ, употребата им сигнализира за прехода от детството към юношеството. И така, тъмната страна в езика не е чак толкова тъмна, тя изпълнява определени функции и помага да осъзнаем единството на високото и низкото в лингвокултурата.

ЛИТЕРАТУРА

- Бахтин 1990: *Бахтин М.М.* Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. 2-ое изд. М. Художественная литература. 543 с.
Голев 2005: *Голев Н.Д.* Обыгрывание табуизмов в русском лингвистическом фольклоре. Игровое рифмование // „Злая лая матерная“. Сб. под ред. В.И. Жельвиса. М. 324–327.
Кочева 2008: *Кочева А.* Псувни и клетви – феноменалният български езиков отдушник. //Фрогнюз http://frognews.bg/news_4559/ .

³ Рус. *Мы матом не ругаемся, мы на нем разговариваем* – авторството на знаменитата фраза се приписва на различни личности, сред които барда Юз Алешковски и актьора Александър Ширвиндт.

Крумова-Цветкова 2012: *Крумова-Цветкова Л.* Българските благословии, пожелания и клетви – част от националната самобитност и културното наследство. С. 450 с.

Мокиенко 1994: *Мокиенко В.М.* Русская бранная лексика: цензурное и нецензурное. В: Русистика. Берлин, № 1/2, 50–73.

Плуцер-Сарно 2005: *Плуцер-Сарно А.Ю.* Большой словарь мата. Опыт построения справочно-библиографической базы данных лексических и фразеологических значений слова „хуй“. Санкт-Петербург, Москва. Т. 1. Лимбус Пресс, 392 с.